

Політична культура та ідеологія

УДК: 321.304

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.17706982>

Політична культура як детермінанта сталого розвитку: від ціннісних орієнтацій до інституційних механізмів

Тарасенко Денис Леонідович,

доктор економічних наук, професор,
директор навчально-наукового інституту управління
Маріупольського державного університету, Київ, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-6250-3442>

Трофименко Анастасія Вікторівна,

кандидат історичних наук, доцент кафедри
політології та міжнародних відносин
Маріупольського державного університету, Київ, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-9658-8974>

Прийнято: 06.11.2025 | Опубліковано: 25.11.2025

Анотація: У статті досліджується політична культура як ключова детермінанта сталого розвитку в умовах сучасних глобальних трансформацій. **Мета** дослідження полягає у концептуалізації взаємозв'язку між політичною культурою та сталим розвитком, а також у виявленні специфічних механізмів впливу політико-культурних факторів на реалізацію Цілей сталого розвитку ООН до 2030 року через призму компаративного аналізу кліматичних політик Європейського Союзу та Китайської Народної Республіки. **Методологічну основу** дослідження становить компаративний аналіз стратегій сталого

розвитку західних демократій та авторитарних режимів, зокрема Європейського Союзу та Китайської Народної Республіки, доповнений концептуальним аналізом теоретичних підходів до політичної культури і сталого розвитку та емпіричним аналізом конкретних кліматичних ініціатив обох політичних систем. **Результати** дослідження демонструють, що політична культура впливає на сталий розвиток через чотири взаємопов'язані механізми: формування ціннісних орієнтацій суспільства щодо довгострокового планування та соціальної справедливості; забезпечення ефективної громадської участі у процесах прийняття рішень із питань сталого розвитку; створення інституційних передумов для міжсекторальної координації та довгострокового стратегічного планування; подолання обмежень короткострокових електоральних циклів через формування суспільного консенсусу щодо необхідності довгострокових інвестицій. Емпіричний аналіз кліматичних політик ЄС та КНР верифікує, що демократичні системи забезпечують вищий рівень прозорості та громадської участі, проте стикаються з викликами електоральних циклів та лобістського впливу вуглецевих індустрій, тоді як авторитарні режими демонструють здатність до швидкої мобілізації ресурсів та послідовної реалізації довгострокових стратегій за рахунок обмеження демократичних свобод і громадської участі. **Висновки** дослідження верифікують, що ефективними інструментами подолання дилеми між демократичною участю та довгостроковим плануванням можуть виступати прозорі механізми компенсації для вразливих груп, цілеспрямоване підвищення рівня довіри до владних інститутів, стратегічна мобілізація соціальних рухів на підтримку кліматичних реформ та інституційні реформи для оптимізації використання публічних ресурсів. Результати дослідження можуть мати практичне значення для розробки державної політики у сфері кліматичного управління та сталості.

Ключові слова: політична культура, сталий розвиток, політичні цінності, політичні норми, політична система, Цілі сталого розвитку, громадська участь, демократія, кліматичні політики, політична свідомість.

Political culture as a determinant of sustainable development: from value orientations to institutional mechanisms

Denys Tarasenko,

Doctor of Economics, Professor, Director of the Educational and Scientific Institute of Management of Mariupol State University, Kyiv, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0002-6250-3442>

Anastasiia Trofymenko,

PhD in Political Science, Associate Professor of Department of Political Science and International Relations of Mariupol State University, Kyiv, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0002-9658-8974>

Abstract: The article examines political culture as a key determinant of sustainable development in the context of contemporary global transformations. **The purpose** of the study is to conceptualize the relationship between political culture and sustainable development, as well as to identify specific mechanisms through which political and cultural factors influence the implementation of the UN Sustainable Development Goals by 2030 through comparative analysis of climate policies of the European Union and the People's Republic of China. **The methodological framework** comprises comparative analysis of sustainable development strategies in Western democracies and authoritarian regimes, particularly the European Union and the People's Republic of China, complemented by conceptual analysis of theoretical approaches and contemporary researchers of political culture and sustainability and

empirical analysis of concrete climate initiatives of both political systems. **The research results** demonstrate that political culture influences sustainable development through four interconnected mechanisms: formation of societal value orientations regarding long-term planning and social justice; ensuring effective public participation in sustainable development decision-making processes; creating institutional prerequisites for cross-sectoral coordination and long-term strategic planning; overcoming the limitations of short-term electoral cycles through building societal consensus on the necessity of long-term investments. Empirical analysis of EU and PRC climate policies verifies that democratic systems ensure higher levels of transparency and public participation but face challenges of electoral cycles and lobbying influence from carbon industries, while authoritarian regimes demonstrate capacity for rapid resource mobilization and consistent implementation of long-term strategies at the expense of limiting democratic freedoms and public participation. **The study's conclusions** verify that effective instruments for overcoming the dilemma between democratic participation and long-term planning include transparent compensation mechanisms for vulnerable groups, targeted enhancement of trust in governmental institutions, strategic mobilization of social movements supporting climate reforms, and institutional reforms to optimize public resource utilization. The study results can inform public policy design in the field of climate governance and sustainability.

Keywords: political culture, sustainable development, political values, political norms, political system, Sustainable Development Goals, public participation, democracy, climate policies, political consciousness.

Постановка проблеми. Сучасний етап соціально-політичного розвитку людства характеризується конвергенцією системних викликів: геополітичної нестабільності, кліматичних трансформацій, економічних дисбалансів та технологічних революцій, що створюють безпрецедентні загрози для сталого розвитку суспільств. За цих умов дедалі більше дослідників вказують, що

недостатньо виключно економічного зростання для забезпечення суспільного добробуту, що актуалізує необхідність триєдиної стратегії, яка інтегрує економічний прогрес, соціальну справедливість та екологічну безпеку. Однак реалізація такої стратегії вимагає не лише технократичних рішень чи фінансового забезпечення, але й відповідного аксіологічного та інституційного підґрунтя, тобто відповідної політичної культури.

Концепція сталого розвитку, сформульована Комісією Брундтланд у 1987 році, визначає його як «розвиток, що задовольняє потреби сучасного покоління, не ставлячи під загрозу можливість майбутніх поколінь задовольняти свої потреби». Генеральна асамблея ООН у 2015 році сформулювала сімнадцять комплексних Цілей сталого розвитку (далі – ЦСР) до 2030 року, які актуальні для будь-якої країни незалежно від рівня її економічного розвитку [20].

Водночас емпіричний досвід країн, що перебувають у процесі демократичної трансформації, свідчить про обмежену ефективність технократичних підходів до сталого розвитку без урахування соціокультурного контексту. Політична культура, як інтегральна система історично детермінованих орієнтацій, цінностей, переконань та поведінкових патернів, визначає роль суспільства у розвитку держави, рівень готовності до партисипації у реалізації державних стратегій та спроможність створювати інституційні механізми для їх досягнення.

Це актуалізує необхідність комплексного дослідження взаємозв'язку між політичною культурою та сталим розвитком у міждисциплінарному контексті, що дозволить ідентифікувати як загальні закономірності, так і специфічні механізми впливу політико-культурних факторів на реалізацію ЦСР у різних типах політичних систем.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що вперше було здійснено системний аналіз впливу політичної культури на сталість політичних систем через призму чотирьох взаємопов'язаних механізмів у компаративній перспективі демократичних та авторитарних режимів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковий дискурс щодо політичної культури представлений широким спектром джерел: від енциклопедичних видань та навчальних посібників до монографічних досліджень та наукових статей. Значний внесок у розробку теоретико-методологічних аспектів цієї проблематики здійснили українські дослідники Є. Головаха [6], В. Григор'єв [7], В. Матусевич [10], Н. Паніна [11], О. Рудакевич [13] та інші, які проаналізували окремі складові феномену політичної культури, специфіку її генезису та еволюції в українському контексті.

Концепт політичної культури налічує понад тридцять дефініцій, що варіюються залежно від теоретико-методологічних позицій дослідників та обраних акцентів у тлумаченні концепту. О. Рудакевич [13, с. 117] виділяє два провідних напрями в осмисленні політичної культури.

Перший напрям ґрунтується на концептуальних поглядах Г. Алмонда, Сіднея Верби та їх послідовників, які виокремили два рівні аналізу політичних систем: інституційний (дослідження політичної структури суспільства) та орієнтаційний (специфічні форми орієнтації людини на реальну політичну систему конкретного суспільства та на власну політичну діяльність). При цьому вчені виділили три типи таких орієнтацій: 1) пізнавальні орієнтації (знання про політичну систему, її ролі й носіїв цих ролей, її «входи» та «виходи»); 2) емоційні орієнтації (почуття щодо політичної системи, її функціонування й тих, хто її уособлює); 3) оціночні орієнтації (уявлення про судження про політичні об'єкти, що спираються на ціннісні стандарти й критерії в поєднанні з інформацією та емоціями) [14, р. 14-16].

Другий напрям трактує політичну культуру як складову ширшого соціетального контексту, у якому відображаються національні політичні традиції, система символів, стереотипи мислення та поведінки, політичні міфи, національна ідея, а також вплив ментальності й національного характеру. Поняття «соціетальна культура» уперше було запропоноване канадським дослідником В. Кимлічкою в межах його етнополітичних студій [8, с. 112].

Науковець наголошує, що становлення націй у поліетнічних суспільствах має спиратися на розвиток «соціетальної культури», ключовими елементами якої виступають державна (або неофіційна міжетнічна) мова та спільні для всіх громадян інституції, які задовольняють їхні життєві потреби.

Сучасне трактування політичної культури набуло широкого змісту та включає численні дефініції й підходи до пояснення її природи, структури та функцій. Узагальнено, політичну культуру можна концептуалізувати як систему соціально-психологічних орієнтацій, аксіологічних установок і поведінкових патернів, притаманних різним соціальним групам та індивідуальним акторам, що визначають характер їхньої взаємодії з політичною владою [10, с. 8]. Рівень цієї взаємодії зумовлюється рівнем поінформованості про політичні процеси, емоційним ставленням до них і здатністю осмислювати події суспільно-політичного життя.

Концепт сталого розвитку, історично, формувався на основі взаємозалежності екологічного, економічного та соціального станів людства. Науковий консенсус полягає в тому, що за сталого розвитку людство не руйнує природну основу свого існування і не стає на заваді функціонуванню власних господарств. Тобто це триєдина концепція, що передбачає збалансований і взаємопов'язаний економічний, соціальний та екологічний розвиток [4, с. 79].

Сімнадцять ЦСР базуються на Цілях розвитку тисячоліття, які склалися з восьми міжнародних цілей розвитку, яких держави домовилися досягти до 2015 року. ЦСР глибоко інтегрують соціальні, економічні та екологічні цілі у темпоральній перспективі, щоб гарантувати, що короткочасне покращення добробуту людини не призведе до погіршення довгострокового добробуту майбутніх поколінь шляхом руйнування основного соціального та екологічного капіталу, на яких будується глобальна система життєзабезпечення людства.

Вагомий внесок у цю наукову галузь зробили В. Підліснюк [12], З. Герасемчук [5], Є. Борщук [3], В. Артеменко [1], О. Котикова [9] та інші.

О. Білорус та Ю. Мацейко [2, с. 287] досліджували механізми, які б гарантували ефективну взаємодію трьох акторів: влади, бізнесу та громадянського суспільства у досягненні ЦСР.

Ватченко О.Б. та Ільченко В.М. [4] здійснили ретельний аналіз виникнення та еволюції поняття «сталий розвиток», простеживши його трансформацію від суто екологічної концепції до інтегрованої триєдиної моделі.

Окремо варто звернутися до сучасних зарубіжних досліджень, що висвітлюють взаємозв'язок політичних режимів, політичної культури та можливостей досягнення цілей сталого розвитку.

М. Пей у статті «Китай: довга тінь тоталітаризму» [23] аналізує, як посттоталітарна спадщина Китаю, а саме концентрація влади, контроль над інформаційними потоками, ослаблення громадянського суспільства, формує політичну культуру підпорядкування й недовіри. Автор підкреслює, що така структура влади сприяє короткостроковій мобілізації ресурсів, однак перешкоджає формуванню довгострокових, інклюзивних стратегій розвитку, заснованих на підзвітності та суспільному консенсусі.

С. Донко у статті «Подолання опору торгівлі вуглецевими квотами: уроки з досвіду глобальних міст» [18], розглядає практичні аспекти запровадження стратегій сталого розвитку в містах. Автор зазначає, що навіть технічно обґрунтовані кліматичні інструменти виявляються неефективними без урахування політичної культури й локальної легітимності, тобто без прозорої комунікації, залучення громадськості та довіри до інституцій. Дослідження демонструє, що сталість політик визначається не лише їхнім економічним чи екологічним змістом, а й культурно-політичними передумовами їхнього сприйняття суспільством.

Також увагу заслуговують дослідження, присвячені компаративному аналізу ефективності різних політичних систем у реалізації кліматичних політик. Б. Дзюндзюк [19] здійснив порівняльний аналіз впливу авторитарних

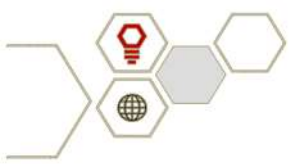
та демократичних політичних систем на вирішення глобальних викликів, включаючи кліматичні, демонструючи, що авторитарні режими здатні швидко мобілізувати ресурси, проте часто стикаються з проблемами легітимності та довгострокової підтримки.

Натомість Н. К. Лазар та Дж. Воллес [22] у своїй роботі «Опір авторитарній спокусі» аргументують, що демократії демонструють кращі результати у вирішенні кліматичних викликів завдяки інституційній гнучкості, підзвітності та інформаційним потокам, спростовуючи наративи про ефективність еко-авторитаризму.

Фр. Бірманн разом з колегами [15] у своєму масштабному дослідженні «Наукові докази політичного впливу Цілей сталого розвитку» проаналізували понад 3000 наукових праць щодо політичного впливу ЦСР, виявивши, що їх вплив залишається переважно дискурсивним, з обмеженими нормативними та інституційними змінами.

М. Гамільтон [20] порівнював кліматичне управління в Європейському Союзі та Китайській Народній Республіці, виявивши фундаментальні відмінності у підходах: централізоване прийняття рішень у Китаї протиставляється багаторівневому врядуванню з широкою громадською участю в ЄС.

Однак, попри значний масив наукових праць, взаємозв'язок між політичною культурою та сталим розвитком залишається недостатньо вивченим у міждисциплінарному контексті. Більшість досліджень зосереджені або на політичній культурі, або на сталому розвитку окремо, без системного аналізу механізмів їх взаємодії. Компаративні дослідження ефективності різних типів політичних культур у реалізації ЦСР залишаються фрагментарними, а питання подолання дилеми між демократичною участю та довгостроковим плануванням потребує подальшого теоретичного осмислення та емпіричної верифікації.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значний доробок у дослідженні як політичної культури, так і сталого розвитку окремо, у науковому дискурсі залишається низка невирішених питань, що стосуються саме їх взаємозв'язку та взаємовпливу, а саме бракує системної концептуалізації конкретних механізмів, через які політична культура впливає на реалізацію ЦСР. Існуючі дослідження здебільшого констатують наявність такого зв'язку, але не розкривають його функціональну природу та операційні шляхи реалізації. Також недостатньо вивченими залишаються компаративні аспекти реалізації політик сталості у суспільствах з різними типами політичної культури, зокрема країн авторитарних та демократичних режимів. Методологічними бар'єрами, які раніше ускладнювали такі дослідження, виступали відсутність єдиної аналітичної рамки для інтеграції політико-культурних та екологічних змінних, а також обмежений доступ до порівнянних емпіричних даних щодо імплементації кліматичних політик у різних типах політичних систем.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є концептуалізація політичної культури як ключової детермінанти сталого розвитку та комплексний аналіз механізмів їх взаємозв'язку в умовах сучасних глобальних трансформацій через призму емпіричного порівняння кліматичних політик Європейського Союзу та Китайської Народної Республіки. Для досягнення поставленої мети необхідно систематизувати теоретичні підходи до концептів політичної культури та сталого розвитку, виявивши їх змістовні точки перетину та взаємодоповнення; ідентифікувати та концептуалізувати основні функціональні механізми впливу політичної культури на реалізацію ЦСР ООН до 2030 року; здійснити компаративний аналіз стратегій сталого розвитку у кліматичній сфері у суспільствах з різними типами політичної культури (на прикладі західних демократій, зокрема Європейського Союзу, та авторитарних режимів, зокрема Китайської Народної Республіки); провести емпіричний аналіз конкретних кліматичних ініціатив, механізмів їх

імплементативності та результативності в ЄС та КНР. Методологічною основою дослідження виступає компаративно-інституційний підхід, доповнений дискурсивним аналізом стратегічних документів та концептуалізацією взаємозв'язків між політико-культурними та екологічними змінними. Емпірична достовірність результатів забезпечується через документальний аналіз офіційних стратегічних документів, директив та звітів ЄС та КНР, контент-аналіз політичних стратегій обох систем, а також використання верифікованих даних міжнародних моніторингових агенцій, таких як Climate Action Tracker, European Environment Agency тощо.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Теоретична концептуалізація взаємозв'язку політичної культури та сталого розвитку. Кореляція між сталим розвитком та політичною культурою простежується на множинних рівнях аналізу: від фундаментальних аксіологічних орієнтацій до конкретних механізмів управління та політичної участі.

Політична культура відіграє важливу роль у конституюванні і підтримці політичної системи, спроможної реалізувати ЦСР, оскільки вони передбачають цілеспрямовану інституціоналізацію принципів сталості у систему політики та управління. Стратегії сталого розвитку включають механізми моніторингу та звітності, а також структурні й процедурні елементи, що забезпечують горизонтальну інтеграцію різних сфер політики в межах багаторівневих політико-адміністративних систем. Критичною складовою цього процесу є співпраця з недержавними акторами, а також урахування короткострокових, середньострокових і довгострокових перспектив у процесі прийняття політичних рішень.

Низка дослідників стверджує, що сталий розвиток базується на економіці демократичного суспільства, яка поєднує принципи екологічної безпеки та соціальної справедливості, що своєю чергою вимагає демократизації процесу (транспарентності, участі, консенсусу) [12, с. 45]. На їхню думку, сталий

розвиток потребує належного рівня демократії, дотримання фундаментальних прав і свобод людини, включаючи право на підзвітність управління в усіх сферах.

Однак компаративний аналіз стратегій сталого розвитку диференційованих країн, зокрема азійських держав, Китаю, Сполучених Штатів Америки та низки європейських країн, спонукав дослідників Чорноморського національного університету імені Петра Могили запропонувати альтернативну формулу імплементації політики сталого розвитку на національному рівні [24, р. 117]: $PSD = ((E + S + G) \times C) + \sum_{i=1}^{f(c)} sh_i$,

де:

PSD – політика сталого розвитку

E – екологічний компонент

S – соціальний компонент

G – управлінський компонент

C – культура

i – кількість зацікавлених сторін

Автори стверджують, що країни з розвиненою демократією приділяють пріоритетну увагу соціальному компоненту, прагнучи створити суспільства, в яких кожен має рівні можливості для процвітання, інтегруючи соціальну рівність та інклюзивність у політику сталого розвитку [24, р. 118]. Ці політики зменшують нерівність, підвищують соціальну згуртованість і забезпечують справедливий розподіл вигод від сталого розвитку між усіма членами громади.

Натомість східні країни надають більшу увагу екологічному (E) і управлінському (G) компонентам сталого розвитку, нерідко досягаючи більш значних успіхів у захисті навколишнього середовища порівняно з країнами західних демократій.

За висновком дослідників, у цій формулі саме культура є найбільш значущою змінною сталого розвитку, яка визначає пріоритети, склад зацікавлених сторін та їх інтереси на національному рівні [24, р. 120].

Функціональні механізми впливу політичної культури на сталий розвиток. Політична культура може впливати на сталий розвиток через кілька взаємопов'язаних функціональних механізмів.

1. Формування ціннісних орієнтацій суспільства

Перший механізм полягає у формуванні ціннісних орієнтацій суспільства щодо довгострокового планування та соціальної справедливості.

Концепція сталого розвитку вимагає, щоб усі дії ґрунтувалися на етичних та гуманістичних принципах. У ціннісних орієнтаціях суспільства має бути зведено до мінімуму прояви соціальної несправедливості, нерівності та негуманного ставлення до людей з боку влади [12, с. 52]. Політичні цінності нерозривно пов'язані з політичними нормами, які виступають як механізми реалізації та досягнення цих цінностей. Політичні норми є складовою політичної культури, що забезпечує перехід від системи ідеалів і переконань до конкретних засобів та практичних форм їх втілення [10, с. 12]. Для цього певні елементи політичної свідомості мають трансформуватися у правила поведінки, що визнаються суспільством і регулюють взаємини в межах політичної спільноти. Саме через норми політична свідомість набуває владного виміру, що дозволяє політичній культурі виконувати ключові функції: регулювати суспільні відносини, спрямовувати поведінку громадян відповідно до політичних цінностей та ідеалів, сприяти політичній соціалізації й активному залученню індивідів і груп до політичного процесу, орієнтованого на реалізацію ЦСР.

2. Забезпечення громадської участі

Другий механізм передбачає забезпечення ефективної громадської участі у процесах прийняття рішень із питань сталого розвитку. Політична культура детермінує ступінь готовності громадян до такої участі та є способом вираження і реалізації політичної свободи соціальної групи чи окремого індивіда, яка виявляється в формах, цінностях політичної свідомості, що виникають в процесі політичної діяльності, опосередковують процес

політичного володарювання і політичної участі і є типовими для політичної системи [7, с. 38].

Дані Європейського агентства з навколишнього середовища свідчать про те, що громадська участь у прийнятті екологічних рішень сприяє не тільки легітимності рішень, але й підвищенню їх якості та стабільності [20]. Вона дозволяє ідентифікувати і враховувати різноманітні цінності, знання та потреби, зокрема тих груп населення, які зазвичай залишаються маргіналізованими в політичному процесі.

Насамперед участь громадськості є критичним елементом справедливого переходу, оскільки трансформації в системах виробництва й споживання часто супроводжуються як перевагами, так і ризиками. Щоб уникнути соціальної нерівності та конфліктів, необхідно відкрито обговорювати, хто виграє і хто може постраждати, хто має вплив, а хто обмежений ресурсами чи можливостями.

Крім того, формат участі має бути ретельно продуманим і адаптованим до конкретного контексту. Важливою є транспарентність усіх етапів: хто визначає рамки обговорення, якими знаннями оперує, які обіцяні наслідки і як вони імплементуються [20]. Коли результати партисипації не мають субстантивного впливу або коли рекомендації залишаються без реалізації, актори втрачають віру у ефективність власних дій, і партисипація втрачає свою цінність.

Однак, повертаючись до формули сталого розвитку, виведеної вище, варто зазначити, що згаданий звіт Європейського агентства базується на політичній культурі, притаманній демократіям Європейського Союзу. Дослідження вчених Чорноморського національного університету імені Петра Могили вказує на схильність європейців до переоцінки власних можливостей: за п'ятнадцять років з моменту адопції ЦСР, європейські країни не змогли повністю трансформувати енергетичну галузь. Німеччина, заклавши всі атомні електростанції та відмовившись від вугілля, стала повністю залежною від своїх

сусідів, імпортуючи близько 43% необхідної електроенергії з Франції та Чехії. Однією з причин цього можуть виступати демократичні електоральні цикли, які не дозволяють політикам втілювати довгострокові цілі [24, р. 116].

На противагу цьому, Китайська Народна Республіка, яка приділяє особливу увагу стабільності існуючої політичної системи, керівної партії та внутрішньої політичної ситуації, на відміну від західних демократій демонструє готовність до застосування суворих заходів для підтримки встановленого політичного та економічного курсу. Уряд країни розробляє політичні гарантії для реалізації Порядку денного до 2030 року Генеральної Асамблеї ООН. Пекін також має намір забезпечити відповідальність урядів усіх рівнів: місцевого, провінційного та центрального, за реалізацію Порядку денного сталого розвитку. Для досягнення цієї мети держава не лише посилює горизонтальну міжрегіональну та міжінституційну координацію, але й формує вертикальний механізм, що поєднує центральний, місцевий та низовий рівні управління [17].

3. Інституційні передумови для довгострокового планування

Третій механізм передбачає створення інституційних передумов для довгострокового планування та міжсекторальної координації.

Прийняття Пекіном концепції сталого розвитку має раціональне пояснення: Китай послідовно прагне використати всі можливості, які відкриває глобалізація, для зміцнення власних позицій у світовій економіці.

Водночас через обмеженість власної ресурсної бази на тлі високих темпів економічного зростання та специфічну роль КНР як «світової фабрики» у глобальному поділі праці, залежність країни від зовнішніх джерел ресурсів, зокрема вуглеводнів, металів та інших стратегічно важливих матеріалів перманентно зростає [17].

Ця ситуація створює додаткові ризики для сталого розвитку держави, оскільки зростаюча зовнішня залежність неминуче впливає на економічну безпеку країни та зумовлює необхідність системних стратегічних рішень у сфері енергетики, екології та ресурсного забезпечення.

Тобто реальна ефективність сталого розвитку залежить не лише від наявності механізмів громадської участі, а й від політичної культури, яка визначає баланс між участю, стабільністю та спроможністю реалізовувати довгострокові стратегічні цілі.

4. Подолання обмежень електоральних циклів

Четвертий механізм передбачає подолання обмежень короткострокових електоральних циклів шляхом формування суспільного консенсусу щодо необхідності довгострокових інвестицій у сталий розвиток. Особливого значення цей механізм набуває в контексті протидії зміні клімату, де наслідки політичних рішень проявляються лише у віддаленій перспективі.

Б. Бремер, Д. Гінгріч та Х. Швандер у дослідженні «Політична життєздатність кліматичної політики» виокремлюють ключові виклики для західних демократій у впровадженні ефективних кліматичних політик у XXI столітті [16, р. 118]. Серед них визначальним є високий рівень політичної контрверсії, зумовлений дистрибутивними наслідками кліматичних рішень, які формують групи «бенефіціарів» і «втрачаючих».

Кліматичні політики зазвичай передбачають короткострокові економічні та соціальні витрати для окремих регіонів і соціальних груп, тоді як довгострокові вигоди мають глобальний характер і стають відчутними лише з часом. Це призводить до опору з боку груп, що зазнають безпосередніх втрат, і, відповідно, до зростання політичного тиску на уряди, які впроваджують кліматичні реформи. Нерідко такі ініціативи стикаються з протестними рухами на місцевому рівні – від спротиву скороченню автомобільного руху до протестів проти закриття вугільних шахт чи створення нових вітрових електростанцій.

Для політичних сил це створює дилему: з одного боку – необхідність ухвалення рішучих кліматичних заходів задля забезпечення сталого розвитку та міжпоколіннєвої справедливості, з іншого – потреба збереження електоральної підтримки груп, які несуть основний тягар трансформації. Так,

залежність від електоральної бази, пов'язаної з вуглецевоємними секторами економіки, може істотно обмежувати політичну волю до реалізації екологічних ініціатив.

Результати дослідження вчених демонструють, що одним із ключових інструментів нівелювання такого опору є механізми компенсації для груп, що зазнають негативних ефектів від «зеленого» переходу. Компенсаційні заходи можуть бути політично ефективними, якщо вони є значними за обсягом, прозорими та мають довгостроковий характер. Водночас їхня результативність суттєво залежить від рівня довіри громадян до уряду: вищий рівень довіри корелює з більшою підтримкою таких заходів, як запровадження вуглецевих податків чи поступова відмова від вугільних електростанцій, а також з готовністю акцептувати компенсаційні механізми.

Важливою умовою легітимізації кліматичних політик виступає також мобілізація соціальних рухів. Масові мирні демонстрації можуть підвищити рівень суспільної підтримки кліматичних реформ, а навіть конфронтаційні форми протесту не завжди знижують рівень цієї підтримки. Окремим викликом залишається фінансування зеленої трансформації: попри наявність цільових фондів та програм в ЄС і інших країнах, обсяг інвестицій часто виявляється недостатнім у порівнянні з іншими економічними пріоритетами, такими як оборона чи конкурентоспроможність. Це вимагає проведення інституційних реформ, спрямованих на підвищення ефективності використання публічних ресурсів у досягненні кліматичних цілей [16, р. 120].

Аналіз кліматичних політик ЄС та КНР: компаративна перспектива.

Кліматична політика Європейського Союзу характеризується високим ступенем інституційної складності, що є похідною від демократичної політичної культури з притаманними їй принципами громадської партисипації, транспарентності та міжінституційної координації. Європейський зелений курс, презентований у грудні 2019 року, артикулює амбітну стратегічну мету досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року із проміжним завданням

скорочення емісій парникових газів щонайменше на 55% до 2030 року відносно базового рівня 1990 року.

Відповідно до аналітичної рамки Н. Лазара [22, р. 136], ключовими інструментами імплементації означеної стратегії виступають:

1. Система торгівлі викидами ЄС (EU ETS) – найбільша система «cap-and-trade» у світі, що охоплює близько 40% викидів парникових газів ЄС. Після реформи 2023 року система була розширена на морський транспорт та авіацію, а також запроваджено поступове скорочення безкоштовних квот для енергоємних секторів.

2. Механізм прикордонного коригування вуглецю (СВАМ) – інноваційний інструмент, запроваджений у 2023 році, що накладає вуглецевий тариф на імпорт товарів з високою вуглецевою інтенсивністю (сталь, алюміній, цемент, добрива, електроенергія), забезпечуючи рівні умови конкуренції та запобігаючи «вуглецевим втечам» виробництва.

3. Директива про відновлювальну енергетику – встановлює обов'язкову частку відновлюваних джерел енергії на рівні 42,5% до 2030 року з можливістю досягнення 45%.

Проте імплементація цих амбітних стратегічних цілей стикається із значними структурними викликами, детермінованими, серед іншого, специфікою демократичної політичної культури. М. Гамільтон ідентифікує декілька критичних проблемних аспектів [21, р. 65]:

1. Лобістський вплив вуглецевих індустрій. За період 2010-2018 років п'ять найбільших нафтогазових компаній у ЄС витратили 251 мільйон євро на лобювання, безпосередньо найнявши 200 лобістів у Брюсселі. Це забезпечило корпораціям значний вплив на формування кліматичної політики.

2. Політична поляризація. Лобістська діяльність сприяє поглибленню суспільної поляризації та створює перешкоди для ефективних кліматичних дій у ліберальних політичних режимах. Попри усвідомлення глобальних екологічних наслідків, викопні паливні індустрії фінансували дослідження, що

проблематизували науковий консенсус щодо антропогенної зміни клімату (використовуючи аналогічні стратегії, що раніше застосовувалися тютюновою індустрією), що призвело до зниження суспільного тиску на ці галузі щодо трансформації у бік сталості. Більше того, такі дезінформаційні кампанії знаходять резонанс серед сегментів населення, що відчувають занепокоєння щодо соціально-економічних витрат декарбонізації, що генерує опозицію та політизацію кліматичної кризи. Як непрямий ефект, правопопулістські партії у низці країн-членів ЄС, зокрема в Угорщині та Словаччині, артикують антикліматичні політичні програми для мобілізації цього електорального сегменту.

3. Електоральна нестабільність. Поляризаційний ефект може деструктивно впливати на консистентність кліматичної політики. Новообраний уряд може скасувати кліматичні політики попередньої адміністрації. Презентативним прикладом цієї інституційної вразливості є позиція президента Польщі Анджея Дуди, який у 2015 році, після електоральної перемоги його партії на парламентських виборах, ревізував попередню позицію Польщі щодо Кіотського протоколу та ветував восьмирічне продовження зобов'язань ЄС.

4. Дефіцит фінансування. Попри існування спеціалізованих фінансових механізмів, наприклад InvestEU, Just Transition Fund тощо, обсяг інвестицій часто залишається недостатнім порівняно з іншими стратегічними пріоритетами, такими як оборона чи підвищення конкурентоспроможності [21, р. 73].

Водночас демократична політична культура ЄС забезпечує й певні переваги. Лазар та Воллес підкреслюють, що демократії володіють унікальними ресурсами для боротьби зі зміною клімату [22, р. 142]:

1. Інституційна гнучкість – багаторівневе врядування ЄС дозволяє експериментувати з різними підходами на національному та регіональному рівнях, сприяючи інноваціям у кліматичній політиці.

2. Інформаційні потоки. Демократичні інституції заохочують прозорість та вільну циркуляцію інформації, що уможлиблює прийняття рішень на основі достовірних емпіричних даних.

3. Підзвітність. Механізми громадського контролю, незалежні медіа та автономна судова система конституують систему стримувань і противаг, що мінімізує ризики корупції та зловживання владою в процесі реалізації кліматичних проєктів.

4. Громадська мобілізація. Відкритість демократичного публічного простору дозволяє кліматичним активістам, неурядовим організаціям та соціальним рухам здійснювати вплив на політичну агенду. Як зазначає Бірманн, хоча вплив ЦСР залишається переважно дискурсивним, у демократичних країнах громадянське суспільство активно інструменталізує ЦСР як нормативну рамку для забезпечення урядової підзвітності [15, р. 799].

Натомість кліматична політика КНР демонструє принципово відмінну модель, детерміновану авторитарною політичною культурою з акцентом на централізоване прийняття рішень, довгострокове стратегічне планування та здатність до швидкої мобілізації ресурсів.

Китай є найбільшим емітентом парникових газів у світі (приблизно 30% глобальних емісій), проте одночасно найбільшим виробником технологій відновлюваної енергетики. За даними Climate Action Tracker, 60% вітрових турбін, 70% електромобілів, 75% акумуляторних батарей та 80% сонячних панелей у глобальному ланцюгу постачання продукуються в Китаї [17].

Ключові елементи кліматичної стратегії КНР:

1. П'ятирічні плани – інституціоналізований механізм довгострокового планування, що забезпечує консистентність кліматичної політики незалежно від короткострокових політичних флуктуацій. 14-й п'ятирічний план (2021-2025) встановлює конкретні цільові показники щодо зниження вуглецевої інтенсивності та розвитку відновлюваних джерел енергії.

2. Національна система торгівлі квотами на викиди – запущена у 2021 році, вона стала найбільшою у світі за обсягом охоплених емісій, хоча початково зазнавала критики за непрозорі регуляторні правила.

3. Централізована координація. Процес прийняття рішень концентрується у двох центральних органах: Національній провідній групі з питань зміни клімату (NLGACC) та Національній комісії з розвитку та реформ (NDRC), які очолює прем'єр-міністр КНР [21, р. 66]. Поза цими структурами зовнішній внесок обмежується консультаціями експертів з Національного консультативного комітету зі зміни клімату. Така централізація забезпечує, що наукові дослідження становлять епістемологічну основу регулювання та реалізується підхід «зверху вниз», незатьмарений лобістським впливом чи масовою опозицією.

4. Державні субсидії приватному сектору. Завдяки урядовим субсидіям приватний сектор КНР займає лідируючі позиції у світовому виробництві технологій відновлюваної енергетики.

5. Довгострокові стратегії. Ініціатива «Зроблено в Китаї 2025» та інші стратегічні документи артикують як короткострокові цілі, так і довгострокову траєкторію переходу до економіки з нульовими емісіями. Ці політики сприяють імплементації довгострокової та консистентної стратегії редукції вуглецевих емісій протягом декількох десятиліть [17].

Проте авторитарна політична культура також генерує значні структурні обмеження для ефективності кліматичної політики:

1. Дефіцит громадської партисипації. Жорстка централізація влади означає, що політики формуються виключно на основі наукової експертизи без консультацій з громадянським суспільством, що робить їх надмірно вузькими з непередбаченими негативними наслідками. Ілюстративним прикладом є ініціатива у північному Китаї щодо заміни вугільних котлів у домогосподарствах на чистіші газові альтернативи. Однак це залишило значну

кількість мешканців без опалення взимку 2017 року внаслідок нездатності органів влади передбачити сплеск попиту на газ [21, р. 66].

2. Дефіцит транспарентності. Непрозорість на всіх етапах реалізації кліматичних проєктів ускладнює ідентифікацію інституційних прогалин та інформаційне забезпечення майбутніх удосконалень [19].

3. Корупція на субнаціональному рівні. Відсутність публічної підзвітності означає, що антикорупційні заходи імплементуються виключно центральним урядом. Проте в таких державах, як Китай, субнаціональні органи влади залишаються відносно неконтрольованими. Як наслідок, спостерігається тенденція до підкупу посадових осіб місцевих урядів приватними корпораціями з метою послаблення екологічних стандартів для нових проєктів або отримання державних інвестицій. Попри періодичні репресії з боку центрального уряду, корупція залишається системним викликом, що знижує ефективність китайських кліматичних політик.

4. Пріоритизація економічного зростання. За відсутності електоральних механізмів авторитарні уряди отримують політичну легітимність через результативність своїх політик. Тому, особливо для субнаціональних урядів, пріоритетним є досягнення цільових показників економічного зростання, встановлених центральним урядом у Пекіні, на противагу екологічним результатам.

5. Маніпуляція даними. Відсутність підзвітності знизу вгору створює можливості для маніпуляції екологічними даними місцевими адміністраторами. Сучасні прилади для моніторингу забруднення повітря селективно вмикаються та вимикаються залежно від рівня твердих частинок або розміщуються у районах з нижчою концентрацією забруднювачів. Деякі місцеві органи влади стратегічно відключають електропостачання у своїх адміністративних одиницях для зниження показників емісій або просто фальсифікують звітні дані.

Таблиця 1

Порівняльний аналіз політичних культур та інструментів реалізації стратегії сталого розвитку ЄС і КНР

Характеристика	Європейський Союз (демократія)	Китайська Народна Республіка (авторитаризм)
Тип політичної культури	Демократична, плюралістична	Авторитарна, централізована
Механізм прийняття рішень	Багаторівневе врядування, широка громадська участь	Централізоване прийняття рішень
Переваги	Транспарентність, підзвітність, інституційна гнучкість, громадська мобілізація	Швидка мобілізація ресурсів, довгострокове планування, політична стабільність
Недоліки	Електоральні цикли, лобістський вплив, політична поляризація, дефіцит фінансування	Дефіцит участі, непрозорість, корупція на субнаціональному рівні, маніпуляція даними
Ключові інструменти реалізації стратегії сталого розвитку	EU ETS, СВАМ, Директива про відновлювальну енергетику	П'ятирічні плани, національна система торгівлі квотами, державні субсидії

Джерело: власна розробка авторів на основі [15; 17; 19; 21; 22]

Б. Дзюндзюк у своєму компаративному дослідженні зазначає, що хоча авторитарні режими здатні швидко мобілізувати ресурси та приймати централізовані рішення, що становить компаративну перевагу в ургентних кризових ситуаціях, вони часто характеризуються дефіцитом інституційної гнучкості та довгострокової публічної підтримки. Демократичні режими відзначаються більшою транспарентністю та громадською партисипацією у процесі прийняття рішень, що сприяє формуванню більш сталих та соціально легітимних рішень, хоча це може уповільнювати темпи реагування у кризових обставинах [19].

Висновки. Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що політична культура виступає однією із важливих детермінант успішності реалізації ЦСР. Культурний компонент є одним з тих, що визначає національні пріоритети, склад зацікавлених сторін та специфіку стратегій сталості через чотири базові механізми: формування аксіологічних орієнтацій щодо довгострокового планування, забезпечення громадської участі у прийнятті рішень, створення інституційних передумов для координації та подолання обмежень електоральних циклів через суспільний консенсус.

Однак компаративний аналіз засвідчує відсутність універсальної моделі реалізації сталого розвитку. Західні демократії, приділяючи увагу соціальному компоненту та участі громадян, стикаються з викликами електоральних циклів та політичної контрверсії, що ускладнює впровадження довгострокових стратегій. Натомість авторитарні режими, зокрема Китайська Народна Республіка, демонструють спроможність до послідовної реалізації стратегічних цілей завдяки політичній стабільності та багаторівневій координації, однак за рахунок суттєвого обмеження громадянських свобод і демократичної участі.

Ефективними інструментами подолання дилеми між демократичною участю та довгостроковим плануванням можуть виступати: транспарентні та субстантивні механізми компенсації для вразливих груп населення, цілеспрямоване підвищення рівня довіри до владних інститутів, забезпечення транспарентності всіх етапів прийняття рішень, стратегічна мобілізація соціальних рухів на підтримку кліматичних реформ, а також інституційні реформи для оптимізації використання публічних ресурсів.

Для України, що перебуває у процесі демократичної трансформації та євроінтеграції, важливо інтегрувати принципи сталого розвитку в національні стратегії та узгодити їх з Європейським зеленим курсом. Необхідно посилити міжсекторальну координацію й громадську участь у прийнятті екологічних рішень, забезпечивши прозорість і підзвітність органів влади. Особливе значення має формування політичної культури сталості через освіту та

стратегічну комунікацію, що сприятиме суспільному консенсусу щодо довгострокових інвестицій у зелену трансформацію економіки.

Список використаних джерел

1. Артеменко В. Індикатори стійкого соціально-економічного розвитку регіонів. *Регіональна економіка*. 2006. № 2. С. 90–97.
2. Білорус О., Мацейко Ю. Глобальна перспектива і сталий розвиток: (Системні маркетингові дослідження). Київ: МАУП, 2005. 492 с.
3. Борщук Є. Основи теорії стійкого розвитку еколого-економічних систем : монографія. Львів: Растр-7, 2007. 435 с.
4. Ватченко О., Ільченко В. Виникнення та аналіз поняття «сталий розвиток». *Вісник Дніпропетровської державної фінансової академії: Економічні науки*. 2011. № 1. С. 78–81.
5. Герасимчук З. Регіональна політика сталого розвитку: теорія, методологія, практика : монографія. Луцьк: Надстир'я, 2008. 528 с.
6. Головаха Є. Суспільство, що трансформується. Досвід соціологічного моніторингу в Україні. Київ, 1997. 420 с.
7. Григор'єв В. Вітчизняна політична культура в контексті теоретичного пошуку. *Нова політика*. 1998. № 5. С. 37–39.
8. Кимлічка В. Лібералізм і права меншин / пер. з англ. Р. Ткачук. Харків: Центр освітніх ініціатив, 2001. 176 с.
9. Котикова О. Зміст поняття сталого розвитку. *Науковий вісник Волинського державного університету ім. Лесі Українки*. 2007. № 12. С. 173.
10. Матусевич В. Політична культура: теоретико-методологічні проблеми дослідження. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 1998. № 5. С. 5–20.
11. Паніна Н. Українське суспільство 1992–2008: соціологічний моніторинг. Київ, 2008. 95 с.

12. Підліснюк В., Рудик І., Кириленко В., Вишенська І., Маслюківська О. Сталий розвиток суспільства: роль освіти. Путівник. Вінниця: СПД «Ковальчук», 2002. 88 с.
13. Рудакевич О. М. Концептуальні погляди Г. Алмонда на політичну культуру нації. *Нова парадигма*. 2010. Вип. 96. С. 116–125.
14. Almond G., Verba S. *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*. Princeton: Princeton University Press, 1963. 415 p.
15. Biermann F. et al. Scientific evidence on the political impact of the Sustainable Development Goals. *Nature Sustainability*. 2022. Vol. 5. P. 795–801. URL: <https://www.nature.com/articles/s41893-022-00909-5> (дата звернення: 15.09.2025).
16. Bremer B., Gingrich J., Schwander H. Introduction: The political viability of climate policies. *Progressive Politics Research Network*. Vol. 6. № 4. P. 115-128.
17. Climate Action Tracker. China. URL: <https://climateactiontracker.org/countries/china/> (дата звернення: 15.09.2025).
18. Donko S. Overcoming Resistance to Carbon Trading: Lessons from Global City Experiences. *Journal of Sustainability*. Vol. 1. № 2. P. 1-15. URL: <https://journalofsustainability.net/ojs/JoS/article/view/61/44> (дата звернення: 15.09.2025).
19. Dziundziuk B. A comparative analysis of the impact of authoritarian and democratic systems on climate challenges. *Foreign Affairs of Ukraine*. 2025. Vol. 34, № 6. P. 47–56. DOI. 10.59214/ua.fa/6.2024.47 (дата звернення: 15.09.2025).
20. European Environment Agency. The case for public participation. URL: <https://www.eea.europa.eu/publications/the-case-for-public-participation> (дата звернення: 15.09.2025).

21. Hamilton M. Collaborative Governance of Climate Change Adaptation Across Spatial and Institutional Scales. *Policy Studies Journal*. 2017. Vol. 46. P. 61–78.
22. Lazar N. C., Wallace J. Resisting the Authoritarian Temptation. *Journal of Democracy*. 2025. Vol. 10. P. 135–150.
23. Pei M. China: Totalitarianism’s Long Shadow. *Journal of Democracy*. Vol. 32. № 2. P. 5–21. URL: <https://www.journalofdemocracy.org/articles/china-totalitarianisms-long-shadow/> (дата звернення: 15.09.2025).
24. Yemelyanov V., Zakharchyn G., Hololobov S., Rybkina S., Berezytskyi L. Planning for Sustainable Development Through the Integration of a New Political Culture. *Ad Alta – Journal of Interdisciplinary Research*. 2024. Vol. 14, № 1. Special Issue. P. 115–121.